

REFLECȚII ASUPRA ARGOLUI

ADINA CHIRILĂ

Universitatea de Vest din Timișoara, România

ALEXANDRU GAFTON

Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, România

Impressions on argot

Abstract: The present paper stems from the evaluation of certain facts concerning various categories of speakers who use *argot*, especially those aspects that define the position of a given category in society, its connections with other categories, and how it relates to the social aggregate.

Keywords: argot, social group, students, teenagers.

Preliminarii

Beneficiind de atenția specială a romancierilor, a criticilor literari, a psihologilor, a sociologilor și a lingviștilor, argoul a fost privit din perspectiva mai multor tipuri de preocupări cultural-intelectuale și științifice. Atât observațiile directe, cât și considerațiile teoretice ale nelingviștilor – nu mereu atât de acurate (prin amploare, profunzime și focalizare, dinspre o perspectivă și din perspectiva conjugată) pe cât o necesită un demers științific ori simpla înțelegere corectă a unui fenomen –, au fost făcute mai degrabă din perspectivă stilistică, cu prea puține considerații din prisma structurilor sociale. La rândul lor, lingviștii, socotind că acesta este un fenomen care îi privește cu deosebire, au trecut de la a-l privi ca pe o ciudățenie generată de cauze sociale și având efecte sociolingvistice, ca pe un fenomen de „patologie” a limbajului, la a-l privi cu degajare, din perspectivă stilistică, adesea având ca reper norma literară. Așezați în această perspectivă, cercetătorii au trecut de la descriere la interpretare și prescriere, argoul fiind marcat ca limbaj socioprofesional, socotit o formă de manifestare lingvistică a unor categorii delimitabile social, aflate în poziții periferice sau defavorizate, care le determină la un soi de reclusiune lingvistică. Fără ca eticheta negativă să-l însoțească mereu în mod explicit, argoul a fost astfel considerat, indiferent de faptul că era vorba despre răufăcători, soldați ori elevi.

Deși lipsesc informațiile consistente – care ar oferi posibilitatea unor judecăți solid întemeiate, pe baza unor conjecturi de oarecare încredere se poate opina că la jumătatea mileniului trecut argoul deja constituia o formă de manifestare lingvistică utilizată de categorii plasate excentric sub aspect social. Fără a se cunoaște etimologia termenului, se poate presupune că denumirea urmează practica unor categorii sociale subterane și izolate de a-și crea un cod de comunicare încriptat și individualizator. Indiferent de extracția sau de împrejurarea socială care se asociază cu o astfel de utilizare a limbii, o cercetare lingvistică asupra argoului nu se poate lipsi nicicum de lămuririle procurate de datele generate de trecerea prin perspectiva socială, abia ajustările corespunzătoare – cu examinarea în fiecare moment a dinamicii sociale a categoriilor implicate – fiind în măsură să ofere înțelegerea reală a chestiunilor aparent strict legate de limbajul folosit de acele categorii.

Categorii de vorbitori

Desigur, se impune astăzi o reevaluare a celor trei ipostaze sociale tradiționale, în privința existenței și a funcționării lor reale, în urma nevoilor societății și a prefacerilor social-administrative din ultima vreme. Cea mai evidentă schimbare se înregistrează în legătură cu a doua, a *soldaților*. Ca grup care să manipuleze un limbaj de frondă și criptic față de sistemul opresiv al garnizoanei și al societății respectabile, categoria aceasta nu mai există. La nivel lingvistic, întrucât există categoria profesională a militarilor, se manifestă în schimb fie a) jargonul militariei (care nu se diferențiază, tipologic, de alte limbaje profesionale); fie b) argou militar șarjat criptic (dar obiectiv necesar în contexte speciale). Acesta din urmă nu trebuie, totuși, confundat cu argoul soldățesc din evaluările anterioare – orientat de nesupunere și asumat pe o perioadă determinată. În schimb, prezintă unele trăsături care îl apropie de argoul primei categorii.

În primul rând, acest tip de argou conturat mai recent aparține unei categorii sociale stabile în chiar termenii categoriei răufăcătorilor: nelimitată de vârstă, odată ce s-a permis accesul în breaslă (v. *infra*); în al doilea rând, se manifestă ca mijloc criptat de comunicare lingvistică, deschis numai pentru acei cu/pentru care lucrează vorbitorul, acesta adoptând un procedeu comun cu al răufăcătorilor, controlând/limitând puterea de înțelegere a receptorului nedorit. Chiar dacă individul care recurge la argoul văzut în această ipostază nu se constituie în element al unui grup ostracizat, iar judecata socială pune argotizantul răufăcător și argotizantul militar (în discuția de față; v. însă și cazul comunicării specifice *brokerajului*, în unele circumstanțe) în categorii diferite, energiile care le controlează manifestarea lingvistică sunt similare.

O corectare este necesară și în privința grupului căruia îi este specific argoul așa-zis „al elevilor”. Categoria este mai corect definită ca a *tinerilor* (*adolescenților*/

prematurilor), în general, calitatea de elevi nemaiaivând relevanță în procesul de modelare a limbajului argotic pe care îl folosesc, cu atât mai puțin dacă acesta este analizat ca patologie a limbii. Argoul unui elev nu este diferit de argoul unui non-elev de aceeași vârstă. Este vorba, așadar, mai degrabă de un argou, al tinerilor, la care, sub presiunea societății (acționând ca un puternic organism-model și modelator, căruia adolescentul generic nu-i rezistă), a normelor literară și lingvistică, și a... maturizării, se renunță la un moment dat. (În general, depășirea acestei etape se înregistrează în jurul vârstei de optsprezece ani; dincolo de ea, argoul se manifestă ocazional, criptico-ludic – dar este perdant pe termen lung.) El circumscrie o fază în care se experimentează, oarecum necesar, fără o miză alta decât afirmarea de către vorbitorul tânăr a propriei existențe, a ocupării unui loc în lume.

Dintre ipostazele sociale care favorizează dinamica argotică, prima și, în lumina celor expuse anterior, a doua reprezintă categorii cvasistabile, a treia, a *tinerilor*, fiind doar o etapă din viața cuiva. Distincția este însă, fără tăgadă, mai evidentă între ceea ce s-a considerat în mod tradițional a fi primul tip de argotizanți și al treilea. Răufăcătorii pot rămâne ca atare de-a lungul vieții, categoria evoluând ca orice organism sau comunitate, adică în mod natural. Cealaltă categorie este perenă doar ca abstracție căci, sub aspectul conținutului, indivizii concreți care îi asigură existența reală se succed în valuri compacte. Perenitatea în formă și în conținut a primei categorii, alături de faptul că cealaltă se înnoiește în conținut, indivizii ei continuându-și viața prin trecerea în alte categorii sociale, este o diferență fundamentală categorial, semnificativă structural-funcțional și aducătoare de consecințe sociolingvistic.

În cadrul celor două tagme, evoluțiile lingvistice care privesc argoul se petrec atât prin colportarea dinspre societate a multor rezultate ale evoluției sociale, cât și prin „creații” interne – desigur, înainte de o posibilă validare, toate inovațiile și împrumuturile trec prin filtrele eligibilității, cenzurii și, eventual, al exercițiului. Relațiile cu mediul au rolul de a asigura acomodarea la acesta, căci, atât grupurile, cât și limbajele lor nu pot exista izolate adiabatic de mediul social și lingvistic din care fac parte. La rândul lor, creațiile interne încearcă a răspunde nevoilor interne de ajustare și evoluție, căci atât presiunile dinspre mediu, cât și nevoile proprii organismului – ca urmare a reorganizărilor interne generate de relația cu mediul – îndeamnă la acomodări, pe care organismul le face încercând, desigur, să-și păstreze identitatea. Conexiunea elementelor acestei dualități, dinamica fluxului dintre ele și cea a grupului social determină rata evolutivă și traiectoria acestuia și, corelat, a limbajului său. Totuși, în cazul primei categorii, evoluția limbajului este determinată de nevoile și de dinamica unei entități stabile și perene prin indivizii ei, dar conectate parazitare la ansamblul social, în vreme ce în cazul ultimei, ratele evolutive ale subansamblelor și ale limbajului acesteia au dinamica oricărei entități conectate simbiotic la întreg. Prima

categorie apare ca malformație creată de disfuncțiile sociale, cealaltă este o anexă creată de și spre buna funcționare a ansamblului social.

Limbajul și caracterul său grupal

Sistemul lingvistic este o abstracție nu doar din punct de vedere strict lingvistic. Formele sale de existență concretă există exclusiv în și prin împrejurările în care se activează, funcționează și se (re)constituie continuu, devenind și evoluând ca urmare a interacțiunilor cu mediul și cu sine.

Emisia de sunete, realitatea primă a limbajului uman, se produce de la sine în momente dominate de emoții și afecte, același complex emoțional generând aproximativ aceleași sunete (din motive pur anatomofiziologice, întrucât aceleași stări generează aceleași răspunsuri pe calea acelorași inervații nervoase ale punctelor acelorași organe). Posibilitatea repetării în mod voit a sunetelor poate conduce la decuplarea cauzei inițiale de efectul ei, deci sunetul (fluxul sonor) poate să nu mai reflecte starea care l-a generat inițial, ci reprezentarea sa mentală, amintirea sa, presimțirea sa, anticiparea sa, simularea sa, tendința de a genera la celălalt reacția pe care ar avea-o în acel caz. Pe baza acestei clase de observații, vorbirea poate trece din starea incipientă, de act reflex, în cea de act volitiv, în care reflexul nu mai este de tip simptomatic, cunoscând evoluția și devenind oarecum controlat (cazuri extreme fiind cele construite pe o deteriorare sau inexistență de la bun-început a funcției neurologice) de voință (dar fără ca aceasta să suplanteze pe deplin etapa din care decurge).

Ca reflex organic, vorbirea trădează, întrucât este un puls emoțional, o formă de gesticulare și de mimică. Domesticită în condițiile existenței sociale elaborate, ea devine încercare de redare sau de acoperire a unor stări sau gânduri, și poate ajunge să devină un joc și chiar un cod autoreflexiv.

La nivelul cel mai concret, al vorbirii, comunicarea umană se constituie și funcționează ca un organism-instrument generat de un alt organism. Nevoile organismului și conjuncția cu alte organisme generează organisme-instrument care ajung să se acomodeze unele la altele, astfel încât, la un moment dat, grupul, comunitatea, ajung să utilizeze, în datele care contează pentru eficiența comunicării, același organism-instrument. Acesta se autoreproduce continuu prin exersare, fidel sau doar similar sieși, dar și aberant, sursa parcursului fiind acomodarea la devenirea socială, la evoluțiile din gândire, apoi nuanțarea limbii în relație cu dinamica realității și cu cea proprie. Totodată, sub imperiul propriei evoluții de organism și de instrument social, limba îndeamnă la sau doar permite căutarea de noi modalități expresive, de noi vase în care vorbitorul să-și distribuie și înfățișeze stările existențiale, căci fenomenele sunt modul materiei de a acoperi toate posibilitățile de existență. De aceea, ca modalitate de manifestare și implicit de comunicare a individului în cadrul unui grup dotat cu particularități

individualizatoare, limba capătă determinări dinspre trăsăturile sociale caracteristice respectivului grup.

Efectele adverse ale funcționării limbii, în relație cu „nevoile” resimțite de către vorbitor, unele de calibrare a nivelului lexical-semantic la ideea sa despre sistem și despre lume, altele de re poziționare a sa în relație cu o normă socială, precum în cazul etimologiei populare, respectiv al hipercorectitudinii, au un caracter organic esențial, căci decurg din relația vorbitorului cu lumea, cu societatea și cu limba. Nevoia de motivare a semnului lingvistic decurge din tendința de a ordona relația dintre limbă și realitate și implicit de reorganizare – în sensul sistematizării – internă a limbii, iar cea de conformare la norma literară sau la una supraordonată normei vorbitorului decurge din tendința aderării la organismul social, ambele pe baza anumitor calcule. Chiar dacă decurg în mod direct din raționamente eronate, cele două se petrec în vederea unei ordini categoriale, la nivel general și de detaliu, acesta fiind motivul pentru care, atunci când vorbitorului i se dezvăluie realitatea, el le recunoaște ca greșeli.

Argoul evită norma literară, norma lingvistică, ordinea celorlalți. Firește, ca limbaj întemeiat pe un sistem (o limbă), adică aflat în relație cu acela, conectat la vorbirea și la uzurile celorlalte componente ale societății, argoul nu poate exista liber, dar el se întemeiază și, într-o măsură, decurge din acestea cu totul altfel decât etimologia populară sau hipercorectitudinea, de pildă. Acestea din urmă apar ca efecte secundare ale exercițiului limbii, ca efecte ale tendinței de a împlini limba comunității, în vreme ce argoul este rezultatul tendinței izolaționiste, o excrescență care doar profită de materialul vorbirii, de realizările uzului; chiar dacă pare și este irealizabil în sine, tendința de enclavizare a argoului semnifică negarea, lingvistică, a normei lingvistice și literare, socială, a celorlalte categorii sociale. Fie că se concentrează pe limbă, fie pe gândire, argoul utilizează material lexical existent și reguli gramaticale, dar face asocieri aberante chiar și față de etimologia populară, deturnând sensurile și uzurile în răspărul acestora, folosind orice fel de material lingvistic, din orice normă sau limbă, ca pe un obiect pentru a transmite un conținut modelat în modalități afective, atitudinale. Relația realitate – gândire – limbă a bazei este restructurată, pervertită, trecută prin filtrul afectiv-atitudinal (fronda și izolarea părănd a reprezenta marea miză), două fiind cerințele: găselnița isteță și inteligibilitatea pentru grup. Fie că vine dinspre o clasă subterană, cum este cea a răufăcătorilor, fie că vine dinspre o categorie de vârstă, cum este cea a adolescenților, argoul respinge o ordine de existență socială, dimpreună cu forma sa de manifestare și de existență lingvistică.

Argoul la tineri

Pentru cei mai mulți vorbitori (observatori dar și participanți), argoul pare a fi trecut de la o modalitate de încrîptare a limbii la una de folosire metaforică a

acesteia, în chipuri caracterizate de a) abundența figurii până la abuz; b) intenții ludice și criptice; c) autoreflexivitatea care ajunge la autocontemplarea propriilor produse, trăsături subordonate unui(or) tip(uri) particular(e) de reproducere și de punere în act a limbii. Desigur, folosirea argoului trebuie să fie preponderentă în interiorul grupului argotic sau argotizant.

În zilele noastre, argoul manifest la nivelul primei categorii mai sus numite rămâne o particularitate având aceleași trăsături, modalitățile de funcționare ale societății și ale respectivului grup nesuferind evoluții sau mutații de natură să modifice semnificativ esența grupului și formele sale de manifestare sociolingvistică. Cea de-a doua categorie a cunoscut modificări într-atât de profunde încât nu mai poate fi considerată ca având o varietate proprie de argou. În schimb, cea de-a treia categorie a suferit transformări care au avut printre efecte dezvoltarea argoului practicat.

În condițiile în care societatea nu-i mai concepe pe adolescenți ca pe o categorie de ființe umane în devenire, aflate în pregătire pentru a participa ca adulți la viața socială, ci ca pe o categorie de participanți cu statut deplin, argoul apare ca reminiscență dată de inadaptabilitatea la noul statut și ca modalitate paralelă de exersare a limbii. Alegerea aceasta pare a arăta că, la rândul lor, adolescenții elevi nu se concep pe sine așa cum îi concepe societatea – chiar dacă ei profită din plin de aparentele beneficii ale acelei poziționări –, ci se imaginează ca fiind o componentă distinctă și subordonată. În cele din urmă și în esență, probabil că statutul de ființă umană în formare este mai benefic și mai avantajos decât cel de participant deplin, căci prima situație îndeamnă la pregătirea indivizilor în vederea continuării procesului de construcție a edificiului social, în vreme ce a doua îndeamnă la concurența cu grupurile sociale cu atribuții depline, în vederea grabnicei înlocuiri a acestora.

Dincolo de faptul că, precum orice animal social, adolescenții exersează norma și sistemul (metaforizarea, analogizarea, asociativitatea în general, unilaterială, restrictivă sau multipolară și nemărginită), cu valențele și potențele lor, așa cum exersează contactul cu realitatea și cu societatea, exercițiul lor, întemeiat pe elementele limbii, tinde a se centra pe obiectul material (limba), care este cercetat și căruia i se suprasolicitează forma, valențele, anumite realizări, speculându-i-se posibilitățile până dincolo de modalitatea permisă în mod natural de structura sa (până și în felul în care cineva ar încerca să apropie elementele unei articulații dinspre toate unghiurile posibile teoretic, dar nu și practic).

Ei par a nu mai învăța norma lingvistică, apoi pe cea literară – pentru a se așeza în lanțul continuității prin care s-a edificat civilizația și cultura care i-a produs –, eventual apoi luând contact cu produsele aberante ale limbii și ale societății, ci își creează singuri propria normă, pe care tind să o perpetueze dincolo de categoria care părea a o fi generat.

Acesta este chiar un mod de pregătire a unei existențe care s-ar vrea desfășurată în acea dimensiune. Lucrul se va putea dovedi când vor apărea consecințele

evidente. Deocamdată, lipsesc unele date. O astfel de *cultură* are nevoie de lupta între formele ei concrete de existență pentru ca, de la generalizarea procedurii să se ajungă la generalizarea înțelegerii. Nefiind vorba despre teribilism sau despre rătăcirile unor organisme care suferă prefacerile etapei, nefiind vorba nici despre încercarea de a se face neînțeleși (de către adulți sau de către grupuri având alte dominante), nonconformismul este real și se referă la negarea societății și la refuzul așezării în descendența firească (genetică, culturală, de civilizație etc.).

Firește că însuși sistemul marelui organism, precum și ansamblul social se opun în mod implicit unei astfel de situații. Dinamica prea ridicată sub toate aspectele (cameleonismul formelor și al expresiei, spontaneitatea continuă a asocierilor, proteismul conținuturilor și al trimiterilor) împiedică cristalizarea chiar la interiorul aceluiași grup. Totodată, fluxul copleșitor de propuneri dinspre indivizi (chiar și în cazul abrevierilor grafice) depășește nevoia colectivă, calea la care se ajunge nefiind neapărat rezultatul validărilor de către comunitate, ea croindu-se în virtutea acomodării dintre mediile deprinderilor imaginative ale membrilor comunității. Întrucât mijloacele, rezultatele și acțiunile sunt limitate de experiența și uzanțele anterioare – act care ar trebui să devină pandant al dinamicii accentuate și al fluxului copleșitor –, contextul face ca instabilitatea să devină regula unui grup ai cărui membri se schimbă cu o viteză infinit mai mare decât cea necesară unei cristalizări rezonabile pentru un sistem de comunicare.

Concluzii

Evoluția socială, cea lingvistică și a gândirii merg împreună precum forțele concurente. Astfel de fenomene se află pe calea constituirii procesuale a normei lingvistice. Continua recreare a limbii decurge în mod natural din funcționarea firească a vorbirii, fiind calea constituirii procesuale a normei lingvistice. Deși este liber, exercițiul social al vorbirii se raportează în mod necesar la norma lingvistică, tocmai întrucât ambele au caracter procesual, iar cea de-a doua își validează în mod firesc noile ei stări succesive.

Din punctul de vedere al unei sincronii, sintopii sau sinstratii, un fenomen precum hipercorectitudinea sau etimologia populară poate fi judecat ca greșit, eronat, aberant, dar acestea nu sunt decât epitete atribuite, având o forță proporțională cu cea a îngustimii perspectivei din care se aplică (crescătoare dinspre norma lingvistică spre cea literară). În fapt, cele două sunt căi prin care limba funcționează, vorbirea exersează, norma venind cu propuneri către comunitatea care, astfel, nu doar încearcă soliditatea structurilor și a relațiilor, dar oferă posibilitatea unor restructurări și a unor ajustări absolut necesare în anumite momente. Precum orice alt fenomen natural, cele de limbă și de gândire cunosc variabilitatea, adică producția de varietăți tinzând către infinit, din

care organismul trăind prin stabilitatea, adică prin constituirea și prezervarea unei identități, selectează doar anumite variante produse, încorporându-le spre a-l constitui. Norma se schimbă pentru a împlini nevoia organismului de a se adapta la realitate, dar treptat, pentru ca acesta să-și păstreze identitatea. În unele perioade, abundența variantelor, generate pe calea variabilității – în condițiile unor puternice presiuni dinspre mediu – pot modifica dramatic sau semnificativ constelația, organismul pierzându-și identitatea anterioară și dobândind o alta, acesta fiind locul cel mai clar pentru a observa cum sincronia tinde să uite de diacronie.

Atât în cazul primei categorii sociale, cât și în cazul celei de-a treia, avem a face cu modalități de exprimare socială întemeiate pe formele sistemului comun, inspirate funcțional de norma lingvistică comună, cu scopul de a comunica la interiorul grupului, în baza unor necesități resimțite de respectivele categorii sociale. În ambele cazuri, modalitățile de creație sunt excesiv de nesupuse regulilor unui cod real, imitația fiind coplesită de creație, abia prezența anumitor tipare făcând recognoscibile (adică permițând comunicarea, dar una destul de imprecisă, de tip afectiv-emoțional) elementele fluxului de creație. Cu toate acestea, în primul caz, esența aspectului rezultat este parazitară, întocmai precum cea a grupului, ca agregat social. Argoul celei de-a treia categorii pare mai degrabă a tinde în mod imposibil la a înlocui norma lingvistică comună, în același mod accelerat în care tinde a înlocui ansamblul social de bază.